

Συν-ηχήσεις με τον Δημήτρη Πικιώνη

Τάσος Μπίρης - 13/02/2019

Προαναγγέλλοντας τη σχετική βιβλιοπαρουσίαση

Συν-ηχήσεις με τον Δημήτρη Πικιώνη

Συγγραφέας: Συλλογικό έργο

Εκδότης: Πλέθρον

ISBN:9789603483113

Έχουν μεγάλο ενδιαφέρον τα έξι κείμενα που περιλαμβάνονται στο μικρό βιβλίο με τον παραπάνω τίτλο (εκδ. Πλέθρον/αρχιτεκτονική) και με συγγραφείς κατά σειρά τον Alberto Ferlenga, τον Ζήση Κοτιώνη, την Αμαλία Κωτσάκη, τον Θανάση Μουτσόπουλο, τον Παναγιώτη Τσακόπουλο και τον Δημήτρη Φιλιππίδη.

Επιμελητής της έκδοσης είναι ο Νίκος Σκουτέλης, που τη συνοδεύει με ένα δικό του άρτιο εισαγωγικό σημείωμα, στο οποίο -παράλληλα με τις παραπάνω παρεμβάσεις των γνωστών αρχιτεκτόνων- κυρίως εδώ θα αναφερθώ, μιας και η κριτική και αξιολόγηση του βιβλίου στο σύνολό του θα αποτελέσει σίγουρα αντικείμενο άλλων συναδέλφων ειδικότερων από εμένα σε αυτό το πεδίο. Επίσης, επιτρέψτε μου, αντιστικτικά με τις σκέψεις των συγγραφέων και του επιμελητή του βιβλίου, να παρεμβάλω (ελπίζω με παραγωγικό τρόπο) και μερικές δικές μου, όπως γεννήθηκαν από παλαιότερες βιωματικές εμπειρίες μου.

Βεβαίως, ο προβληματισμός για τον πολυεπίπεδο ρόλο του Πικιώνη σε αναφορά με τα αρχιτεκτονικά μας πράγματα έρχεται και επανέρχεται. Παρ' όλα αυτά, στην περίπτωση του συγκεκριμένου βιβλίου διαφαίνεται ένας νέος *συνθετικός* τρόπος θεώρησης του θέματος αυτού. Και τούτο γιατί αμφισβητεί διαδεδομένα διαχωριστικά στερεότυπα, όπως είναι εκείνο της -υποτίθεται ακόμη σοβούσας- σύγκρουσης «Πικιωνικών» και «αντι-Πικιωνικών».

Συγκεκριμένα, από τη μία μεριά οι συγγραφείς των κειμένων στην πλειονότητά τους φαίνεται να

αντιτίθενται σθεναρά στη νοοτροπία που εκφράζει ο πρώτος -αδόκιμος- όρος «Πικιώνικοί», καταρχήν σε σχέση με τη δική τους ευρεία αντίληψη για τον Πικιώνη. Η αντίθεση αυτή επιβεβαιώνεται και από τις αναφορές τους σε έγκριτους παλαιότερους ή νεότερους Έλληνες αρχιτέκτονες που επηρεάστηκαν στο έργο τους, όχι μιμούμενοι την εικονογραφική ιδιομορφία του έργου του Πικιώνη ως «πιστοί ακόλουθοί» του, αλλά εμπνεόμενοι κυρίως από το ευρύ πνεύμα, τη σκέψη και τη διδασκαλία του. Και έτσι διαμόρφωσαν, ως ανεξάρτητες δημιουργικές προσωπικότητες, τη δική τους -συγγενική με αυτό το πνεύμα- αρχιτεκτονική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Κυριάκος Κρόκος, ο οποίος, παρότι κινήθηκε εμφανώς σε αυτόν τον δρόμο, είχε την ευρύτητα αποκατάληπτης δημιουργικής σκέψης και κρίσης, ώστε να απαντήσει αβίαστα σε ερώτηση που του ετέθη για το ποιο θεωρούσε ως το σημαντικότερο αρχιτεκτονικό έργο στην πρωτεύουσα, ως εξής: «Το Ωδείο Αθηνών επί της οδού Β. Κωνσταντίνου». [Σημ. Τ. Μπ: Δηλαδή το μοναδικό χτισμένο δείγμα της εμβληματικής πρότασης του Μοντερνιστή (!) Ιωάννη Δεσποτόπουλου για το «Πνευματικό Κέντρο της Αθήνας»].

Από την άλλη μεριά, σε αναφορά με τον -επίσης αδόκιμο- δεύτερο όρο «αντι-Πικιώνικοί», οι ίδιοι συγγραφείς εντοπίζουν και περιπτώσεις έγκριτων παλαιότερων ή νεότερων Ελλήνων αρχιτεκτόνων που κινήθηκαν και κινούνται συνειδητά στον δρόμο του Μοντέρνου (με το οποίο ο Πικιώνης τελικά διαφώνησε, αφού προηγουμένως τον απασχόλησε πολύ -βλ. κείμενά του στο περιοδικό «Τρίτο Μάτι»). Έχει σημασία η διαπίστωση που καταγράφεται στα κείμενά τους, ότι και αυτοί οι αρχιτέκτονες δεν μιμήθηκαν τους δικούς τους Μοντερνιστές μέντορες, παρότι διδάχθηκαν πολλά από αυτούς. Έτσι μπόρεσαν να ενσωματώσουν δημιουργικά στο προσωπικό τους έργο στοιχεία από το πνεύμα, τη σκέψη και τη διδασκαλία του Πικιώνη (χωρίς βεβαίως να μπορούν να χαρακτηριστούν Πικιώνικοί).

Γι' αυτό και η, κατά πλειοψηφία, ασυνήθιστη *ενωτική* αντίληψη των συγγραφέων του βιβλίου (που έτσι ξεπερνά καθιερωμένες αμφίπλευρες στρεβλώσεις ακόμα και για τον ίδιο τον Πικιώνη) μπορεί να ενταχθεί σε μια ελπιδοφόρα απαρχή μιας νέας συνθετικής και όχι διαχωριστικής θεώρησης της σύγχρονης Ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Ίσως εδώ συμβάλλει και ο ενωτικός ρόλος του Νίκου Σκουτέλη ως επιμελητή της έκδοσης, καθώς επιβεβαιώνεται από τον δομικό αλλά και ευρηματικό λόγο που διατυπώνει στο εισαγωγικό του σημείωμα. (Έναν λόγο που τον έχω ακούσει να χρησιμοποιεί δημοσίως και σε άλλες συναντήσεις όπου έτυχε να βρεθούμε μαζί). Αποφεύγοντας έτσι στο κείμενό του, να εγκλωβιστεί στις συνήθεις διαχωριστικές ερμηνείες των -φαινομενικά- αντίρροπων στοιχείων που συνθέτουν την προσωπικότητα και το έργο του Πικιώνη, ο Σκουτέλης αντιθέτως συνενώνει:

- Τη μυθοπλασία με τον πραγματισμό του.
- Τα (εμφανή) παραδοσιακά με τα (υποδόρια ή περιστασιακά) μοντερνιστικά ιδιοματικά στοιχεία που σημαδεύουν την πορεία του και την εξέλιξή της στον χρόνο.
- Την υλική με τη μεταφυσική διάσταση της σκέψης και του εφαρμοσμένου έργου του.
- Την εκ βαθέων θεώρησή του για τον Τόπο, με εκείνη που έχει για τον Κόσμο, ως διαρκείς αξίες μέσα στον χρόνο.

Με τον τρόπο αυτό, ως επιμελητής της έκδοσης, αποδέχεται και αναδεικνύει εξ αρχής την ελεύθερη νοητική κίνηση του μεγάλου δασκάλου, ανάμεσα στις αντιθέσεις και τις συνθέσεις των φαινομένων και των πραγμάτων. Γι' αυτό και -επιτυχώς- ο όρος του «Συνηγήσεις» (ως ένα είδος σύνθεσης, ακόμη και μεταξύ ετερωνύμων) έχει εισαχθεί στον τίτλο του βιβλίου. Έτσι, επίσης, αιτιολογείται και αποκτά νόημα ο ασυνήθιστος όρος «επανασυντάκτης», που αποδίδει ο Σκουτέλης στον Πικιώνη, μεταφράζοντας με τον δικό του τρόπο τον ιταλικό όρο «il ricontruttore» που χρησιμοποιεί στο κείμενό του ο Alberto Ferlenga.

Ο «επανασυντάκτης Πικιώνης» λοιπόν, ξανάφερε στον νου μου συνέντευξη με τον Ανδρέα Γιακουμακάτο, ως επιμελητή μιας παλαιότερης δικής μας έκθεσης αρχιτεκτονικού έργου. Ο οποίος, γνωρίζοντας ότι θεωρούσα ως πιο καθοριστικό δάσκαλό μου τον Μοντερνιστή Ιωάννη Δεσποτόπουλο, μου είχε κάνει την εξής αναπάντεχη (και γι' αυτό δύσκολη) ερώτηση: «Τι πιστεύεις για τον ρόλο του Πικιώνη στη σύγχρονη Ελληνική αρχιτεκτονική;»

Απαντώντας στο ερώτημά του (όπως σήμερα μου έρχεται στον νου η συγκεκριμένη περίπτωση), είχα περιγράψει τη γέννηση αυτού του συνολικού αρχιτεκτονικού φαινομένου ως το αποτέλεσμα ενός «Big-Bang»

που ανέτρεψε την προηγούμενη κλασικιστική αρχιτεκτονική τάξη, με αποτέλεσμα τη γέννηση ενός «**πρωτεϊκού**», συνεχώς εξελισσόμενου (ταυτοχρόνως και μεταλλασσόμενου) νέου αρχιτεκτονικού αστερισμού.

Συμπληρώνοντας την απάντησή μου θυμήθηκα μάλιστα ότι, ως νεότατος αρχιτέκτονας, με όση γνώση τότε κατείχα αλλά και με μια ενστικτώδη ενδόμυχη τάση που με παρακινούσε, είχα οδηγηθεί στη σύνθεση ή ανασύνταξη (όρο που χρησιμοποιεί ο Σκουτέλης) ενός αρχικού τριγώνου αυτού του αστερισμού. Στις κορυφές αυτού του σχήματος είχα θέσει τον Δημήτρη Πικιώνη, τον Άρη Κωνσταντινίδη και τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο. Σχήμα το οποίο στη συνέχεια εξέλιξα σε τετράγωνο με την προσθήκη του -νεότερου των προηγούμενων- Τάκη Ζενέτου. Τους δύο τελευταίους θεωρούσα μάλιστα ως εμβληματικούς εκφραστές του «διεθνούς Μοντέρνου πνεύματος», ενώ τους δύο πρώτους ως -επίσης εμβληματικούς- εκφραστές του «πνεύματος του Τόπου», αλλά και εκείνου των «Τόπων του Κόσμου». *(Εδώ ας σημειωθεί η συμπτωματική απουσία, εάν δεν κάνω λάθος, του ονόματος του ακραιφνούς Μοντερνιστή Δεσποτόπουλου από τα κείμενα του βιβλίου, παρότι ειδικά στη Σχολή Αρχιτεκτόνων της Αθήνας, αλλά και στους νοήμονες και γνωρίζοντες τα της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης, συναποτέλεσε με τον Πικιώνη διαρκές εμβληματικό αντίρροπο διδακτικό ζεύγος. Κάτι που ορισμένοι -κυρίως παλαιότεροι- ταγοί / διαμορφωτές της κοινής γνώμης, επιμένουν με πείσμα να αγνοούν).*

Και στη συνέχεια περιέγραψα στον Ανδρέα ότι έτσι, δηλαδή όχι διαχωρισμένες, αλλά συσχετισμένες μεταξύ τους ως ομόρροπες ή αντίρροπες τάσεις, μπόρεσα να καταλάβω σε βάθος τη σκέψη, τη διδασκαλία και την πραγματοποιημένη αρχιτεκτονική καθεμίας από τις τέσσερις ιστορικές αυτές προσωπικότητες.

Έχοντας λοιπόν ως σταθερή βάση το διαυγές μοντερνιστικό πνεύμα του Δεσποτόπουλου, διδάχθηκα -σε αντίστιξη με αυτό- πάρα πολλά και από τον βαθύ μυστικισμό του Πικιώνη.

Κλείνοντας εδώ με τον «επανασυντάκτη» (μοντερνιστή ή τοπικιστή ή μυστικιστή ή πραγματιστή ή όλα αυτά μαζί) Πικιώνη του Σκουτέλη, υπενθυμίζω τις θαυμάσιες λέξεις που χρησιμοποιεί ο δεύτερος στο εισαγωγικό κείμενό του σε αναφορά με τον πρώτο και όχι μόνο: «Συν-ήχηση», «Σύνθεση», «Σύνταξη», «Ανασύνταξη», «Επανασύνταξη». Να μερικοί ενωτικοί όροι (μεταξύ άλλων και ως ενδείξεις κάποιων κοινών θεωρήσεων των συγγραφέων για τον Πικιώνη) χρήσιμοι, αν και σπάνιοι πια, για μια νέα παραγωγική ερμηνεία της γενεαλογίας της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής -αλλά και πολύ γενικότερης- πραγματικότητας.

Και τούτο είναι νομίζω εξαιρετικά σημαντικό, ιδιαίτερος κατά τη σημερινή αποδομημένη περίοδο των αντιμαχόμενων διαχωρισμών αλλά και των αστόχαστων ομαδοποιήσεων, των ανταγωνισμών, της (σκοπίμης;) αμνησίας και της γενικευμένης ασυνεννοησίας ή σιωπής.....

Τάσος Μπίρης
10.01.2019

Συν-πτήσεις με τον Δημήτρη Πικιώνη

εισαγωγή-επιμέλεια
Νίκος Σκουτέλης

κείμενα

Alberto Ferlenga | Ζήσης Κοτκώνης | Αμολία Κωτσάκη
Θανάσης Μουτσάπουλος | Πάνος Τσακόπουλος | Δημήτρης Φιλιππίδης

ΠΛΕΘΡΟΝ | αρχιτεκτονική